

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ

2010 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kamila Solarová

Formování osobnosti dítěte v programu „Začít spolu“

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Marie Vacínová CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2010 - 2013

BACHELOR THESIS

Kamila Solarová

**Formation of the child's personality in program "Začít
spolu"**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Marie Vacínová CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Hostivici dne 20.02.2013

Kamila Solarová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr.Marii Vacínové Csc. Za ochotné a vstřícné vedení práce, za metodickou, pedagogickou a odbornou pomoc při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá výchovně vzdělávacím programem „Začít spolu“ jeho změněným přístupem k dítěti, rozvojem dětské osobnosti, kvalitou komunikace mezi učitelem a dětmi a učitelem a rodiči, sociálním klimatem ve třídě, metodami a strategiemi výuky a způsobem hodnocení dětí.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou část s pěti kapitolami a část praktickou s jednou kapitolou.

První kapitola seznamuje s výchovně vzdělávacím programem „Začít spolu“, jeho standartami, evaluací, rolí učitele a spolupráci školy s rodinou.

Ve druhé kapitole je popsána osobnost dítěte v procesu učení, její vývoj, utváření a věková přiměřenost.

Třetí kapitola se zabývá individualizací, její přiměřeností a propojením se styly učení, potřebami dítěte, dědičností a vnitřními biologickými předpoklady.

Ve čtvrté kapitole je popsáno prostředí a výchova jako součást záměrného působení školy a prostředí.

Pátá kapitola je zaměřena na organizaci vyučování, kompetence, projekty, strukturu dne ve třídách a hodnocení dětí.

Praktická část se týká ukázky vyučování jednoho dne ve třídě se vzdělávacím programem „Začít spolu“.

Klíčové pojmy

Dědičnost, evaluace, hodnocení, individualizace, klíčové kompetence, organizace vyučování, osobnost dítěte, projekty, prostředí, reflexe, role učitele, sebereflexe, spolupráce s rodinou, standardy programu, struktura dne, výchova, výchovně vzdělávací program Začít spolu.

Annotation

The thesis with the educational program called „Začít spolu“ - „Step by Step“, which concentrates on the alterations of approach to children, on the progress of the individuality of children's personality, on the duality of communication between the teacher and his pupils, on the social climate in class. It also embraces different learning methods and strategies, including various ways of assessment, which all are meant to meet the key competencies in children.

The thesis comprises a theoretical part divided into five chapters, and a practical part consisting of one chapter.

The first chapter introduces the program „Start together“, its basic concept, evaluations, the role of the teacher and the cooperation between the school and the family.

The second chapter describes the personality of a child within the process of learning, its development, forming and age appropriacy.

The third chapter explains the individualisation, its application and relation to the style of learning, children needs, genetic and innate biological determination.

The fourth chapter depicts the climate, or atmosphere of education as an integral part affecting pupils at school.

The fifth chapter treats various factors of the organisational part of the educational procedure, meeting the key competences. It looks into the structure of a school day, and into the assessment field.

The practical part deals with examples of teaching in the classroom one day with an educational program, „Step by Step“.

Key words

Heredity, evaluation, assessment, individualisation, key competences, the organisation of education, the personality of child, projects, climate, reflection, the role of the teacher, self-perception, cooperation with family, the basic concept, the day structure, education, upbringing, the „Step by Step“ educational program.

OBSAH

ÚVOD.....	8
Teoretická část.....	9
1 Výchovně vzdělávací program "Začít spolu"	9
1.1 Program „Začít spolu“	9
1.2 Standardy programu „Začít spolu“	11
1.3 Evaluace školy s programem „Začít spolu“	13
1.4 Role učitele v programu „Začít spolu“	14
1.5 Spolupráce školy s rodinou	18
2 Osobnost dítěte v učebním prostředí.....	21
2.1 Osobnost	21
2.2 Dítě a jeho psychika	21
2.2.1 Fyzický vývoj	22
2.2.2 Kognitivní vývoj	22
2.2.3 Jazykový vývoj	23
2.2.4 Emocionální vývoj.....	23
2.2.5 Sociální vývoj.....	23
3 Individualizace	25
3.1 Individuální přiměřenost.....	25
3.2 Styly učení a individualizace	26
3.3 Potřeby dítěte a individualizace	26
3.4 Dědičnost a individualizace.....	27
3.5 Vnitřní biologické předpoklady a individualizace	28
4 Škola s programem „Začít spolu“	32
4.1 Působení školy	32
4.2 Sociální prostředí.....	33
4.3 Materiální prostředí.....	33
5 Organizace vyučování	36
5.1 Kompetence	36
5.2 Vyučování v projektech.....	38
5.3 Struktura dne ve třídách	39
5.4 Hodnocení.....	41
Praktická část	44
6 Vlastní činnost na pracovišti	44
6.1 Průběh dne s programem „Začít spolu“ v první třídě základní školy.....	44
6.2 Zhodnocení vlastní činnosti	46
ZÁVĚR.....	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	50
SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK	51

ÚVOD

Tato bakalářská práce je zaměřena na vzdělávací program „Začít spolu“, na jeho individuální přístup ke každému dítěti a na rozvoj klíčových kompetencí pomáhajících řešit dítěti neočekávané situace. Respektuje právo dítěte na individuální rozvoj, na vlastní vidění světa, na osobité prožívání, samostatné hledání, objevování a chybování. Tím se zásadně liší od klasické frontální výuky, která se snaží permanentně modelovat a přizpůsobovat děti z vnějšku daným normám.

Jedním ze základních znaků programu „Začít spolu“ je zapojení rodiny do programu školy. Rodiče by se měli zajímat o školu a o nabídku jejího vzdělávacího programu již před nástupem dítěte do školy. Měli by si ujasnit, co od vzdělávacího programu očekávají a zda program nabízený školou jejich očekávání splňuje. Školu navštívit, seznámit se s prostředím, které bude dítě formovat a provázet po celou dobu školní docházky. Získat informace od rodičů dětí, které již tuto školu navštěvují, prohlédnout si třídu budoucího prvňáčka a navštívit učitele, který bude dítě vzdělávat. Na základě získaných informací se pak rozhodnout, jak chtějí, aby bylo jejich dítě vzděláváno. Informovanost přispívá ke správnému výběru školy.

Program „Začít spolu“ vychází z předpokladů, že škola není uzavřený systém, otevírá dveře dokořán každému, kdo v dobrém přichází. Je proto umožněno vstupovat rodičům do vyučování a dětem vstupovat ze světa školy do světa profesí svých rodičů. Vytváří se nový prostor svobody a zároveň odpovědnosti, jak pro rodinu, tak pro školu. Kontakty s rodinou jsou uskutečňovány buď písemnou, nebo osobní formou. V obou případech jde zejména o nalézání prostoru a možností, jak učinit rodiče dítěte spoluvůrci toho, co se ve škole děje. Jen tak mohou pochopit podstatu proměňující se podoby vyučování.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM „ZAČÍT SPOLU“

1.1 Program „Začít spolu“

Vzdělávací program „Začít spolu“ (v mezinárodním označení Step by Step) je v České republice realizován od roku 1994. V současné době je realizován ve více než 30 zemích světa (zejména střední, jihovýchodní a východní Evropy).

Program je zaštitěn mezinárodní asociací ISSA (International Step by Step Association).

Jednou ze základních idejí programu bylo podpořit v těchto zemích rozvoj pluralitních společností fungujících na základě demokratických principů; umožnit dětem zažít výchovu a vzdělávání, které by byly v souladu s demokratickými principy, respektovaly jejich osobnost, vedly je ke kritickému myšlení a zodpovědnému jednání.

Finanční a metodickou podporu při zavádění programu do vzdělávacích systémů jednotlivých zemí (zejména v počátečních letech) poskytla síť Sorosových nadací (Open Society Funds) společně s neziskovou organizací Children's Resources International Washington, D.C., která ve spolupráci s dalšími odborníky tento modelový program pro výchovu a vzdělávání dětí v období předškolního a mladšího školního věku s názvem Step by Step zpracovala.

„Začít spolu“ je vzdělávací program zdůrazňující individuální přístup k dítěti, partnerství rodiny, školy a širší společnosti v oblasti výchovy a vzdělávání. Prosazuje a umožňuje inkluzi dětí se speciálními potřebami (dětí nadprůměrně nadaných, dětí s vývojovými poruchami, dětí s postižením, velmi se osvědčuje u dětí z různých etnických menšin). Dále klade důraz na podnětné prostředí - netradiční členění třídy do center aktivit, kooperativní učení, projektové vyučování a integrovanou tématickou výuku, úspěšně pracuje se sebehodnocením (prostřednictvím portfolia a individuálního vzdělávacího programu) dětí, což posiluje pozitivní motivaci dětí k aktivnímu a samostatnému učení.

Program představuje velmi otevřený didaktický systém. Umožňuje každé škole, každému učiteli přizpůsobit si jeho konkrétní podobu kultuře, zvykům a tradicím dané země, jejímu vzdělávacímu systému i potřebám konkrétních dětí. Program dále

představuje pedagogický přístup, který v sobě spojuje moderní poznatky pedagogické a psychologické vědy spolu s osvědčenými vzdělávacími postupy (opírá se o konstruktivismus, učení Komenského, Montessoriové, poznatky o fungování mozku a procesech učení obsažené v dílech Piageta, Vygotského, Eriksona, Gardnera apod). Jedná se o program, který představuje pedagogický přístup orientovaný na dítě.

Bez ohledu na to, kde žijí, budou muset dnešní děti čelit po celý svůj život změnám: sociálním a politickým, změnám prostředí, změnám ve vědě a technice, změnám v průmyslu vedoucím ke změnám na trhu práce a dalším.

Program „Začít spolu“ uznává, oceňuje a podněcuje vývoj těch charakteristických rysů osobnosti, které budou v rychle se měnící době obzvlášť potřebné.

Intenzivně rozvíjí tři klíčové životní dovednosti dnešní doby:

- komunikaci,
- spolupráci.
- řešení problémů.

Připravujeme děti na to, aby se v budoucnu aktivně zajímaly o učení, uměly se samy a efektivně učit, učení je bavilo a nebylo pro ně spojeno s nadměrným stresem.

Mezi další cíle, které pomáhají rozvíjet tyto schopnosti, patří:

- přijímat změny a aktivně se s nimi vyrovnávat,
- kriticky myslet a umět si vybírat, nést za svou volbu odpovědnost,
- rozpoznávat problémy a řešit je,
- být tvůrčí, mít představivost,
- sdílet zájem a odpovědnost vůči společenství,
- podporovat tělesný rozvoj a zdraví dítěte, jeho osobní spokojenost a pohodu.

Celý program Začít spolu je koncipován na základě vzájemné tolerance, děti jsou vedeny ke zdravému životnímu stylu, odolnosti vůči stresům a zdraví škodlivým vlivům, které mohou vést ke zneužívání a závislosti na návykové látce.

1.2 Standardy programu „Začít spolu“

Tento komplexní reformní vzdělávací program vychází ze standardů programu Step by step, které jsou významným prohlášením týkajících se hodnot, kterými se řídíme při posuzování kvality vzdělávacích programů a pedagogických pracovníků.

Jsou hlavním nástrojem zajišťování a řízení vzdělávacího programu „Začít spolu“. Rozpracovávají oblast požadavků na práci učitele a charakteristiku vzdělávacího programu.

Publikace „Mezinárodní standardy kvality pedagogické práce“ nabízí jedinečný způsob chápání spojitosti mezi vzděláváním v raném věku a otevřenou společností.

Principy, na kterých program „Začít spolu“ staví, a ze kterých vychází:

- **„na dítě orientované vzdělávací metody**, které zohledňují individuální potřeby každého dítěte v rámci jeho **celkového rozvoje**,
- **rovný přístup ke vzdělávání a péči pro všechny děti**, přičemž v programech pro raný věk je zapotřebí klást důraz na **přiměřené kulturní prostředí a přístupy**, které umožňují dětem i rodinám všech členů komunity cítit se vítáni, včetně dětí se specifickými vzdělávacími potřebami, dětí z menšin, z materiálně slabých rodin a z dalších znevýhodněných skupin,
- **zesílený důraz na roli učitele coby facilitátora učebního procesu** namísto „studnice moudrosti“ a na jeho odpovědnost za utváření **společenství žáků** ve své třídě,
- **rodiče coby hlavní osoby ve vzdělávání svých dětí**, což vyžaduje zapojení rodičů do stanovených cílů pro vzdělávání svých dětí a aktivní podíl rodiny a komunity na třídním a školním životě,
- **komunita přijímá svou úlohu na vzdělávacím systému**,
- **učební prostředí navržené tak, aby zaručovalo fyzické a psychické bezpečí**, a třídy s charakterem center aktivit, která podporují **samostatnost žáků a jejich možnost volby**“ (Mezinárodní standardy kvality pedagogické práce: České vydání: Step by step, o.s., Praha 2002, s.7).

Standardy kvality pedagogické práce se týkají těchto oblastí:

Standardy programu:

- interakce učitel – žák,
- zapojení rodiny,

- plánování programu zaměřeného na dítě,
- techniky smysluplného učení,
- učební prostředí,
- zdraví a bezpečnost.

Standardy učitele:

- individualizace,
- učební prostředí,
- zapojení rodiny,
- výukové techniky pro smysluplné učení,
- plánování a evaluace,
- profesní rozvoj,
- sociální inkluze.

K posouzení naplňování jednotlivých standardů slouží pozorovací archy. (Mezinárodní standardy kvality pedagogické práce.: České vydání : Step by step,o.s.,Praha 2002,s.7).

Program „Začít spolu“ je pedagogicky orientovaný na dítě. Na základních školách je realizován se standardem základního vzdělávání i v souladu s jedním ze tří vzdělávacích programů, které škola přijala. Jimi jsou : „, Národní škola, Obecná škola, Základní škola.“

Obsah i rozsah učiva se řídí učebními osnovami zvoleného vzdělávacího programu, modifikovanými v rámci povolených tolerancí a rozpracovanými do tématických plánů v nichž jsou obsaženy obecné vzdělávací cíle pro první stupeň ZŠ. Jsou to : -obecné cíle rozvoje osobnosti, charakteru a sociálních kompetencí obecné gramotnosti.

Program „Začít spolu“ svými východisky úzce koresponduje se současnými požadavky na výchovu a vzdělání, které nalezneme v oficiálních dokumentech zpracovaných na národní úrovni (Národní program rozvoje vzdělávání ČR – Bílá kniha).

Metodika programu „Začít spolu“ je doporučována jako motivační a inspirativní podklad pro tvorbu školních a třídních vzdělávacích programů.

V současné době se vzdělávání stává celoživotní záležitostí, slábne vliv některých rodin, sílí vliv médií a vrstevnických skupin a škola začíná být viděna jako málem jediné prostředí, které dokáže optimálně či dokonce vědecky promyšleně působit na děti. Od socializačního působení školy se dnes očekává více, než je reálné.

Podle Spilkové (1997) :,, *Humanistické a demokratické přístupy představují stěžejní pilíř reforem soudobého českého školství. Bývají konkretizovány v představě školy, jež je službou dítěti, jež vytváří příležitosti pro dosažení osobního maxima každého dítěte. Důraz je kladen na úctu k dítěti, respekt a důvěru, orientaci na jeho vnitřní aktivitu, tvořivé síly, vlastní prožitky a zkušenosti. Humanismus svojí vírou ve schopnosti dítěte a možnosti jeho zdokonalování a sebezdokonalování představuje optimistickou výchovnou pozici. Namísto školy direktivní, manipulativní a autoritativní, založené na drilu, vnější kontrole a donucování, prosazuje model škol osobnostně rozvíjející, založené na komunikativním přístupu, partnerství a spolupráci.*“

(Krejčová,V., Kargerová,J. Začít spolu.2003,s17).

1.3 Evaluace školy s programem „Začít spolu“

Škola, která opouští tradiční postupy, které jsou stále ještě podporovány oficiálními osnovami i vydanými učebnicemi a které jsou navíc i veřejností chápány jako běžné a osvědčené, se často dostává do situace, kdy je třeba přesvědčit veřejnost, že jsou přístupy využívané strategií programu „Začít spolu“ při vyučování účinné.

Především rodiče dětí, představitelé obcí i další partneři mnohem více a častěji vyžadují objektivní informace o výsledcích vzdělávání a dění odehrávajícího se ve škole.. Chtějí se ujistit, zdali v tomto odlišném systému školní práce získávají děti vědomosti srovnatelné s dětmi, které navštěvují školy běžné, zdali budou děti dostatečně připraveny na přechod na druhý stupeň základní školy na víceletá gymnázia.

Proto školy s programem „Začít spolu“ nespolehnají pouze na evaluaci vnější, zajišťovanou ze strany České školní inspekce, ale využívají evaluační údaje od kolegů, supervizorů, dětí, rodičů dětí a zejména od učitelů, kteří systematicky vyhodnocují svou práci i výsledky vzdělávání, reflektují, posuzují a hodnotí efektivitu svých vzdělávacích metod.

Ve školách s programem „Začít spolu“ se děti přímo ve škole učí sociálním dovednostem. Osvojují si, jak se slušně chovat, jak slušně o něco požádat, jak se dá neagresivně odvrátit agresivní jednání někoho jiného, jak se dá odmítnout něco, co se nemá dělat či přijímat, jak se dá odložit bezprostřední uspokojení ve prospěch většího uspokojení v budoucnu. Podobným způsobem je posilována schopnost řešit problémy. Děti si formou diskusí v malých skupinách učí vnímat a respektovat názory druhých a docházet ke kompromisnímu řešení.

Ve školách, které přijaly program „Začít spolu“ se prokazatelně zlepšila atmosféra tříd, kooperativa dětí, posílily se pozitivní vazby mezi dětmi, snížila míra asociálního chování dětí.

Prostředí s programem „Začít spolu“ je podnětné, vycházející z uvědomění si, že ve školním prostředí děti tráví značnou část dne, že ovlivňuje velkou měrou, aniž si to děti uvědomují, jejich myšlení, estetické cítění, vztah k výsledkům práce druhých a další postoje. Výzdoba stěn tříd a chodeb představuje skrytý komunikační potenciál, který pomáhá naplňovat výchovné a vzdělávací cíle školy. Takto doplněné prostředí poskytuje spoustu podnětů k nezáměrnému učení.

1.4 Role učitele v programu „Začít spolu“

V programu Začít spolu je uplatňován ve vzdělání přístup orientovaný na podporu individuality potřeb zájmu dítěte. Jedná se o pedagogický přístup zaměřený na vztah Učitel – žák. Učitel má být žákovi partnerem, pomocníkem a průvodcem na jeho cestě poznáním. Měl by vycházet z přesvědčení, že každé dítě disponuje vnitřní tendencí k růstu a rozvoji. Učení by mělo být zaměřeno na celou osobnost dítěte (včetně jeho emocí), mělo by dítěti poskytovat podpurnou atmosféru založenou na porozumění, bezpodmínečném přijetí dítěte, uznání a empatickém naslouchání.

Učitel dítě oceňuje, aby mohlo posuzovat sebe samo jako hodnotného člověka, což je velmi důležité ve výchově.

Učitel si je vědom toho, že se děti nejlépe učí prostřednictvím vlastní praktické činnosti a na ni navazující reflexe, proto věnuje maximum času samostatným aktivitám dětí, individuálním i skupinovým. V takových okamžicích přechází do role pomocníka a pozorovatele. Klade dětem otázky a staví před ně podnětné problémy. V souladu s konstruktivistickým přístupem si je vědom, že k rozvoji myšlení dítěte dochází tehdy, jsou-li konkrétní manipulativní aktivity postupně zvnitřňovány (dítě provádí operace nejen s podněty či obrázky, ale také s představami a pojmy). Poskytuje dítěti prostor pro reflexi (myšlenkové, pojmové uchopení jeho činnosti, uvědomění si souvislostí, vztahů a významů činností, které právě vykonalo).

Učitel vede děti k sebereflexi, vytváří takové prostředí a podmínky, aby děti byly schopné zamýšlet se nad sebou, nad svou osobností, nad svými činy, myšlenkami, postoji, city, nad vlastním chováním a rozhodováním v určitých situacích. Cílem je sebehodnocení a samostatné rozhodování.

Respektuje i odlišná pojetí, zkušenosti a tradice. Vítá přítomnost dalších dospělých osob při výuce ve třídě.

Učitel by měl důvěřovat sám v sebe, aby mohl naplňovat princip osobnostně rozvíjejícího modelu výchovy a vzdělávání, který vychází z víry ve schopnost dětí samostatně myslet a odpovědně se učit.

Jako profesionál ve svém oboru může bez obav přiznat hranice svých znalostí a kompetencí, jelikož moderní profesionální přístup vyžaduje týmovou spolupráci.

Školy, v nichž je nízký zájem učitele o osudy jednotlivých dětí, školy a třídy příliš velké, školy s málo strukturovaným vyučováním, školy známující děti hlavně špatnými známkami, školy nevypočitatelně uplatňující školní řád i školy, v nichž je možné běžně používat negativních nálepek pro skupiny dětí jedné etnické příslušnosti, bývají zároveň školami s vysokou mírou delikventních projevů u dětí. Naopak školy v nichž je dětem věnován dostatek individuální pozornost, v nichž je posilována spolupráce mezi dětmi, v nichž je posilována vazba každého dítěte na školu, školy v nichž jsou učitelé intenzivně angažovaní na výuce a v nichž se potřebným dětem poskytují poradenské a jiné služby propojující školu s rodinou a komunitou, jsou školami které udělaly mnoho pro to odvrácení rizika, že se děti vydají na kriminální dráhu. O toto naplnění usilují školy, které přijaly vzdělávací program Začít spolu. Jsou to školy, které prosazují vstřícnější přístup k žákům a tím dosahují prokazatelně lepších výsledků ve vzdělání žáků. Posilují vazbu dítěte na školu a tím snižují míru asociálních projevů dětí. Jsou si vědomi, toho, že tento problém se však ukazuje jako těžší a dlouhodobější úkol. Obecně platí, že pozitivní vliv školy na chování dítěte je tím větší, čím dříve je mu vystaveno.

Za zcela zásadní předpoklad partnerského vztahu s dětmi je považována schopnost učitele být v přítomnosti dětí sám sebou a nedokazovat svou neomylnost.

Posuzujeme-li školní výchovu a vzdělávání z hlediska míry orientace na její činitele (dětí a učitele), můžeme vymezit dva základní přístupy. V případě přístupu v němž je hlavním aktérem dění ve škole učitel, hovoříme o tzv. učitelocentrickém vyučování (teacher-centered education). Jedná se o vzdělání v němž učitel sehrává dominantní roli, je ústřední postavou rozhodující o obsahu i metodách práce, dítě se přizpůsobuje. Oproti tomu můžeme postavit vzdělávání orientované na potřeby, zájmy a osobnost dítěte, tzv. pedagogický přístup zaměřený na dítě (child-centered education). Přestože je tento pohled na vzdělávání do jisté míry zjednodušující až „černobílý“, představující

dvě krajnosti, může nám poskytnout jisté vodítko k zamyšlení nad vlastní prací, nad situací v našich třídách a školách.

Tabulka 1: Srovnání dvou přístupů ve vyučování

Oblast	Vzdělání s dominantním postavením učitele	Vzdělání orientované na dítě
Filozofie školního vzdělání	Škola je především přípravou pro život. Studium je úkol, se kterým se každý musí vypořádat sám a s vědomím, že se mu to všechno jednou může v životě hodit. Vzdělání je považováno za soubor koncepcí, které je nutné si osvojit.	Škola je součást života. Studium je náročné, smysluplné i zábavné a jeho hlavní aktéři prožívají všechny tyto roviny, již v jeho průběhu. Vzdělání je považováno za proces, který nikdy neskončí.
Pojetí kurikula	Kurikulum je založeno na představě o vědomostech a dovednostech průměrného žáka. Odlišnosti jsou vnímány jako problematické, je snaha je potlačovat, přizpůsobit většině. Kurikulum odpovídá potřebám a požadavkům majoritní kultury. Od dětí minoritních kultur se očekává přizpůsobení se.	Kurikulum podporuje rozmanitost a odlišnosti, směřuje k rozvoji individuálních schopností dětí s pozitivního vztahu k učení. Kurikulem zohledňuje potřeby a požadavky společnosti, v níž žijeme, reaguje na existenci rozmanitých kultur a vede k jejich respektování.
Oblast vzdělání	Rozhodování o obsahu vzdělání je hierarchické, vychází z centralizovaného přístupu. Obsah vzdělání je detailně vymezen a pro jednotlivé úrovně vzdělání předem stanoven odborníky. Obsah vzdělání je předkládán v oddělených předmětech. Důraz je kladen na osvojení si základních vědomostí.	Na rozhodování o obsahu vzdělání se podílejí všichni na vzdělání zainteresovaní (odborníci, pedagogové, rodiče, děti). Obsah vzdělání vychází ze zájmů a potřeb dětí. Učitel jej propaguje se standardy platnými pro jednotlivé úrovně vzdělání. Obsah vzdělání je integrován do smysluplných celků, které podporují porozumění souvislostem. Důraz je kladen na porozumění důležitým pojmům a principům.
Role učitele	Učitelé jsou odpovědní za chování dětí a dětí ve třídě, jsou v ní hlavní autoritou. Učitelé jsou v roli předatelů informací.	Pravidla pro práci a chování vytvářejí učitelé společně s dětmi. Každý nese osobní odpovědnost za své jednání. Učitelé jsou v roli průvodců dětí na jejich vzdělávací cestě, jsou partnery podporujícími učení dětí.
Role dítěte	Dítě je chápáno jako nezkušené, jako čistý list papíru, na který je třeba vepsat informace důležité pro jeho život. Je pasivní příjemce.	Dítě je chápáno jako samostatně myslící bytost, schopná rozvíjet své vlastní poznávání, vytvářet si své vlastní teorie o světě. Je aktivním tvůrcem svého

		vzdělání.
Metodika výuky	Učení je sledem osvojování si předem daných faktů a dovedností, které na sebe lineárně navazují. Nové poznatky jsou cílem, kterého je třeba dosáhnout. Znalosti dětem poskytuje učitel. Děti pracují pod přímým vedením učitele. Vzdělávací aktivity vycházejí zejména z práce s učebnicí, cvičebnicemi a sešity. Děti pracují převážně individuálně, každý sám za sebe.	Učení je neustále se rozšiřující spirálou, šíře a hloubka závisejí na mnoha faktorech (zejména na individuálních potřebách a schopnostech dětí). Nové poznatky jsou nástrojem k porozumění sobě samým. Znalosti si budují děti samy. Učitel vede děti nepřímou, tím, že vytváří podmínky a prostředí, v němž mohou děti pracovat samostatně, nezávisle na jeho osobně. Vzdělávací aktivity vycházejí z práce s mnoha zdroji, jsou založeny zejména na práci se zdroji primárními. Děti pracují individuálně, ve dvojicích, menších i větších skupinách mají možnost si pomáhat a spolupracovat.
Role rodiny ve školním vzdělání dítěte	Rodiče do školního vzdělání svých dětí nezasahují, do dění ve třídě se nezapojují. Ke komunikaci s rodiči dochází v případě, že je třeba informovat o výsledcích dítěte nebo pokud se objeví nějaký problém. Rodiče navštěvují školu ve dnech k tomu určených. Škola je společenstvím sama pro sebe, žije svým vlastním životem.	Rodiče jsou považovány za prvotní učitele a partnery učitele. Očekává se jejich přímá účast na školním vzdělávání svého dítěte i formou účasti ve třídě. Komunikace s rodinami je průběžná, je zaměřená na stanovování vzdělávacích cílů a individuálních plánů pro každé dítě. Rodiče jsou ve škole vítáni kdykoli. Škola je součástí komunity, je jí otevřená. Život mimo školní zdi je důležitým zdrojem učení, ze kterého škola vychází a čerpá.
Hodnocení	Hodnocení je založeno na porovnávání úspěšnosti dítěte s ostatními dětmi. Hodnocení je prováděno v situacích k tomu určených (ústní, písemné zkoušení). Finální hodnocení se zakládá na výsledcích několika oddělených výkonů dítěte. Hodnocení je zcela v kompetenci učitele.	Hodnocení zachycuje individuální pokrok každého dítěte. Hodnocení je nerozlučně spjato s výukou, je realizováno v jejím průběhu, neformálně. Finální hodnocení je formulováno na základě mnoha podkladů, které zachycují průběh učení dítěte v různých situacích. Na procesu hodnocení se podílí společně učitelé dětí a jejich rodiče.

Zdroj: KREJČOVÁ, KARGEROVÁ, Začít spolu, 2003, s.18-19

Také současná transformace českého školství vidí jako naléhavý úkol systematickou kultivaci profesních kompetencí i lidských kvalit, podpory v jeho profesním rozvoji, pomoc ve zvládnání nových nároků na učitelskou profesi.

Program „Začít spolu“ dává prostor k získání poznatků ze zkušeností jiných učitelů, které mohou být důležitou inspirací k vlastnímu hledání a pokusům o kvalitnější výuku.

1.5 Spolupráce školy s rodinou

Vzdělávací program „Začít spolu“ vychází z přesvědčení, že :

- rodiny jsou primárními vychovateli svých dětí, mají na výchovu a vývoj svých dětí největší vliv,
- rodiče nesou odpovědnost za vzdělání svých dětí, a proto mají právo spolurozhodovat o jeho naplňování,
- rodiče a učitelé jsou rovnocennými partnery.

(Krejčová,V.,Kargerová,J. Začít spolu.2003,s 149)

Spolupráce s rodinami se považuje za významný faktor podporující efektivitu vzdělávání dětí. Škola má nesporně spolu s rodinou nejvýznamnější vliv na vývoj a rozvoj všech složek osobnosti dítěte. Proto je prvotním úkolem vzdělávacího programu „Začít spolu“ vytvořit podmínky pro fungování partnerského vztahu s rodiči dětí, navázat a pravidelně s nimi udržovat kontakt a nabízet jim rozmanité formy spolupráce.

Program „Začít spolu“ vymezuje rámcové kategorie spolupráce školy s rodinou:

1. Osobní kontakt

Pod tímto pojmem rozumíme všechny kontakty s rodiči i s ostatními rodinnými příslušníky, které se uskutečňují ve třídě, jinde na půdě školy a třeba i mimo půdu školy.

2. Rodič ve třídě

V tomto případě jde vstup rodiče do třídy na krátký časový úsek, za účelem předem domluvené aktivity nebo jde o vstup rodiče do třídy na delší časový úsek.

Rodič v tomto případě funguje jako :

- asistent při samotné výuce, zejména při práci v centrech aktivit,
- pozorovatel, aby pochopil, jak a proč učitel s dětmi pracuje, vidí své dítě v komunikaci s jinými dětmi, jaký má vztah ke spolužákům, jak se stará o své věci.

Poznává psychiku svého dítěte, jeho vztah k autoritám, jelikož rodina představuje jiný typ autority než škola,

- odborník, jako ten, kdo něco umí – může se jednat o konkrétní profesi nebo životní roli,
- host na společných akcích, toto společné setkání má zpravidla dva důvody :
 - sociální – tj. vytváření společenství – děti, škola, rodina,
 - informační – tj. poskytnout příležitost pro vzájemnou komunikaci rodiny a školy.

3. *Písemné formy spolupráce*

Pod tímto pojmem rozumíme materiály, kterými se učitel a škola obrací na rodiče v případě, že je potřeba něco zásadního sdělit o filozofii školy, práci dítěte a jeho dosahovaných výsledcích. Patří sem:

- informační letáky vymezující základní znaky vzdělávacího programu Začít spolu, které poskytují informace o fungování vzdělávacího programu,
- formulace hodnotových a obsahových cílů. Tento materiál představuje rodičům, o co půjde učitelům při výuce jejich dětí,
- dopisy rodičům, nabízí rodičům filozofii vztahování se k dítěti. Přispívají k porozumění tomu, proč a jak je jednáno s jejich dětmi a proč jsou jim dávány určité úkoly,
- písemné smlouvy mezi učitelem, dítětem a rodiči – Žákovské smlouvy. Jde o domluvu na krátkodobých či dlouhodobých učebních cílech žáka. Ty jsou dány jak kurikulárními materiály, tak individuálními zájmy dětí, jejich schopnostmi, učebními styly. Tyto vytyčené cíle se stávají plánem osobního růstu dítěte a mají sloužit jako jeho individuální průvodce učením. Sepisování a pravidelná kontrola těchto cílů pomáhá v dítěti pěstovat smysl pro samostatnou práci. Tyto cíle jsou oporou na cestě individualizace učebního procesu a mají i motivační náboj. Slouží k zapojení rodiny do vzdělávacího procesu dítěte. Smlouva obsahuje formulaci úkolu, na kterém potřebuje dítě pracovat, datum do kdy se pokusí úkol splnit, co proto udělá, aby úkol splnil a jakým způsobem splnění úkolu prokáže. Následují podpisy: žák, rodič, učitel. V čase, který je smlouvě uveden se sejde dítě s učitelem a provedou zhodnocení dosažené práce. Těmto setkáním věnují učitelé čas buď při práci v centrech aktivity nebo zůstávají s dětmi po vyučování tak dlouho, jak děti potřebují. Pokud má dítě ještě problémy se splněním zadaných úkolů, je třeba pokračovat dále. Učitel si stanoví s dítětem další termín. O pokroku

žáka jsou vždy rodiče informováni písemně. Osobní setkání se pak uskuteční při dalším společném setkání nebo konzultaci.

2 OSOBNOST DÍTĚTE V UČEBNÍM PROSTŘEDÍ

2.1 Osobnost

Lidská osobnost je jedinečná. Je utvářena mezilidskými vztahy ve společnosti, kde se také projevuje jako relativně stálá, dynamická. Dynamika osobnosti ovlivňuje chování člověka. Je tvořena silami intrapersonálními, které mají vztah k vnitřním pochodům nebo silami interpersonálními, jež určují vztahy k okolí a lidem. Osobnost člověka se formuje během života.

Rozlišují se dvě složky osobnosti – temperament a charakter : „ Rozdíl mezi zděděnými a získanými vlastnostmi vcelku odpovídá rozdílu mezi temperamentem, nadáním a všemi konstitučně danými duševními vlastnostmi na jedné straně a charakterem na straně druhé. Zatímco v temperamentu nemají žádný etický význam, rozdíly v charakteru představují vlastní problém etiky, vyjadřují míru, v níž jedinec uspěl v umění žít „ (Fromm, 1947)

Temperament je hlavním nástrojem osobnosti, svou povahou je konstituční a značně trvalý. Charakter se utváří hodnotovými volbami jedince, ovlivňovanými sociokulturním působením okolí.

Do vývoje osobnosti spadá růst a vývoj organismu za přítomnosti působení sociálního prostředí. V tomto prostředí člověk vyrůstá a je na něho také záměrně působeno, je vychováván. Vlastnosti a schopnosti člověka jsou formulovány vlivem prostředí a výchovy, ale míra těchto vlastností je člověku dána geneticky.

Na utváření osobnosti se podílejí :

- geneze,
- struktura osobnosti a psychické vlastnosti,
- dynamika osobnosti (temperament).

2.2 Dítě a jeho psychika

Vývoj v oblasti fyzické, psychické (emocionální, intelektuální, morální) i sociální.

2.2.1 Fyzický vývoj

V motorické oblasti dítě nabývá jistoty. Snadno a lehce získává pohybové dovednosti. Dítě má velkou potřebu pohybu, je plné energie, avšak snadno unavitelné. Je častěji nemocné než ve starším věku. Rozvíjí se u něj rychlost pohybů, síla svalů, lepší pohybová koordinace, udržení rovnováhy, dovede užívat nástroje jako jsou nůžky, zubní kartáček, příbor tužka a pastelky. Má neustálou preferenci v užívání pravé či levé ruky. Jemná motorika se stále rozvíjí, přetrvává potřeba výrazné fyzické aktivity, kde pohybový výkon ovlivňuje motivaci a emoční vývoj dítěte. Projevuje snahu o dosažení osobních rekordů.

2.2.2 Kognitivní vývoj

Dítě je velmi zvědavé, klade rádo otázky má rádo nové hry a nápady, má oblibu v manipulačních a stolních hrách, rozvíjí soustředěnost, vytrvalost, uvědomuje si množství a rozměry, je schopno seřadit z množství tvarů například všechna mala červená kolečka. Pomalu začíná chápat pojem čas, ví, že je nevratný, chápe koloběh životních dějů a začíná chápat časové pojmy z budoucnosti, dává konkrétní význam slovům jako je včera, dnes, brzy, později. Dobře již rozumí pojmem prostoru. Nedělají jim problémy pojmy vzdálenosti, směru, délky. V tomto období by již měla být dokončena pravolevá orientace. Dítě by mělo být schopno ukázat levou a pravou stranu nejen na sobě, ale i na druhém člověku. Zajímavé jsou dětské kognitivní mapy. Dítě již rozlišuje mezi realitou a fantazií. Třídí předměty podle jejich znaků a vlastností, zřetelně roste doba soustředění se na činnost a vytrvalost. Jeho schopnost koncentrovat pozornost závisí na míře jeho angažovanosti na problému. Stejně jako výsledný produkt jej těší samotný proces tvorby. Je schopné se učit mechanicky, rádo pracuje samostatně a ve svém vlastním tempu. Je schopné hodnotit svoji práci i práci druhých, nejlépe se učí prostřednictvím objevování, jeho myšlení je konkrétní. Konkrétní informace jsou vždy vázány na činnost. Dítě chápe příčinné vztahy. Koncem tohoto období začíná dítě abstrahovat, má rádo pravidla a logiku, požaduje logická zdůvodnění. Konkrétní operace jsou logické, flexibilní a organizované. Probíhá zde jak centrace, tak decentrace. Má zájem o třídění a sbírání informací a rádo si činnost samo organizuje. Zvyšuje se schopnost dítěte řešit problémy. Dítě rádo prezentuje své učební úspěchy, je schopno sebehodnocení a sebekritiky. Přibývá abstraktní myšlení.

2.2.3 Jazykový vývoj

Ve školním období dítě aktivně používá 5000 slov a učí se nové významy. Souvisí to s nástupem do školy a s počátkem čtení a psaní. V rozhovoru vhodně užívá slovních výrazů a obrátů, dobře komunikuje s rodinou, přáteli i cizími osobami. Již by měla být správná skladba řeči. Měla by vymizet fyziologická patlavost (dyslálie). Dítě se zaměřuje na otázky typu : jak je to ?, co je to ? co je ?. Rádo vysvětluje, ukazuje a vypráví, má rádo vtipy a hádanky, zajímá se o význam slov a je dobrým posluchačem. Dítě je schopno formulovat své myšlenky, pocity vyjádřit je, má rádo hry se slovy a s jazykem. Rádo si povídá s dospělými, mluví o svých zážitcích a zkušenostech. Slovní zásoba dítěte se rychle rozšiřuje.

2.2.4 Emocionální vývoj

Dítě začíná ovládat své emoce a impulsy, což je předpokladem školní kázně. Dítě má již vytvořenu zralost úkolovou a na základě této zralosti přechází od hravé činnosti k vytrvalejší práci. Dovede odložit realizaci svých přání a je schopné vyjádřit je společensky přijatelným způsobem. Otázky dobra a zla začíná chápat v širších souvislostech. Dítě má obrovskou schopnost prožívat radost a velkou zálibu v překvapeních. Rozvíjí smysl pro fair play, vyžaduje dodržování pravidel, je schopno pomoci slabším a spolupracuje se spolužáky. Vůlí ovlivňuje své city a je schopné odloučit se od rodiny. V zájmu udržení přátelství dokáže ustoupit ze svých zásad a přijmout společenskou lež. Dítě má položeny základy hodnotové orientace. Sebehodnocení je závislé na okamžité situaci.

2.2.5 Sociální vývoj

Dítě přijímá autoritu dospělého a napodobuje ho. Umí se podříditi cizí autoritě a přijmout tak roli žáka. Je schopno se řídit soustavou pravidel a norem, důležitých pro chování ve třídě. Je méně závislé na rodině a dovede být činné i bez její opory. Má zálibu v individuálních činnostech, samo si vybírá kamarády. Preferuje hry a vrstevníky stejného pohlaví. Rádo spolupracuje v malých skupinkách a při skupinové práci preferuje aktivity založené na přidělených úlohách a předem daných pravidlech. Má rádo knihy. V ilustracích dává přednost realistickému zobrazení. Je schopno kooperace. Má potřebu být první, nerado prohrává. K práci přistupuje svědomitě, bere věci vážně, má smysl pro humor a vytváří si kamarádské vztahy, ale také vztahy charakterizované antipatií, soupeřením a agresivitou. Pomalu začíná vnímat nedostatky dospělých – počátky kritiky dospělých. Vliv dospělých je promítán dvojnásobně

způsobem – zrcadlovou a modelovou teorií. Jeho pohled na svět vychází z toho, co mu dospělí (authority) nabídnou a sdělí, proto je toto období nazýváno naivním realismem. Dítě je rádo v okruhu své rodiny a vrstevníků. Je aktivní, snaživé, chce vše reálnou činností prozkoumat. Často se přeceňuje, snaží se o víc, než na co mu stačí síly.

3 INDIVIDUALIZACE

Podle Průchy, Walterové a Mareše (2003) je: „*Individualizace – způsob diferenciacce výuky, při níž se zachovávají heterogenní třídy dětí jako základní sociální jednotka a provádí se diferenciacce vnitřní, obsahová i metodická, respektující individuální zvláštnosti dětí.*“ (Krejčová, V., Kargerová, J. Začít spolu 2003, s 28).

Individualizace ve výuce je potřebná k tomu, aby bylo umožněno každému dítěti při dosahování společných cílů, ve společném prostředí a při společné práci rozvinout a uplatnit své individuální možnosti a předpoklady a tím uspokojovat své individuální potřeby. Pokud výuka nedává možnost řešit individuální otázky dítěte, dochází u dítěte k vyvolání pochybností, začne zaostávat, ztrácí důvěru v učení a odvyká si učit se. Proto se při individualizaci výuky využívají podmínky kooperativní práce, promyšleného plánování a propracovaného systému hodnocení.

Každé dítě má mnoho individuálních rysů. Je třeba rozvíjet celou osobnost, její kognitivní, afektivní i konativní stránku pro dosažení osobního maxima. Hovoří se také o individuálním přístupu k dětem talentovaným a v poslední letech stále častěji o potřebě specifické podpory dětí z rozmanitých národnostních menšin. Při vytváření individuálního profilu každého dítěte je zapotřebí respektovat procesy utváření osobnosti a na základě těchto jedinečných rysů nabízet dítěti vývojově vhodné činnosti, ve kterých je brán ohled na věkovou a individuální přiměřenost dítěte v mladším věku.

Pro vývoj osobnosti dítěte mladšího školního věku jsou důležité lidské vztahy více než výkon a prestiž. Pravdivost, upřímnost, otevřenost a hlubokou vzájemnost hledá hlavně v rodině. Zájem o sexualitu není zvláště živý. Zde je ovlivněno vlivem převládajících stejnopohlavních skupin. Projevuje se pozitivní vztah k práci – očekává se odměna, bezprostřední užitečnost i vědomí vzdáleného cíle.

3.1 Individuální přiměřenost

Individuální přiměřenost je velmi důležitá, umožní každému dítěti zapojit se do výuky dle svých předpokladů. Základem jsou aktivity připravené na podkladech pečlivého pozorování stylu učení dítěte, jeho temperamentu, potřeb, struktury inteligence, schopností a zájmů.

Při plánování individuálně přiměřených činností vychází učitel z obecných znalostí psychologických charakteristik dětí. Na základě rozumného předpokladu o zastoupení

všech typů dětí ve třídě připravuje učitel velké množství aktivit, které umožňují dětem výběr podle jejich zájmů a schopností. Tím přispívá k individualizovanému vzdělávání.

3.2 Styly učení a individualizace

U většiny dětí bývá styl učení úzce spojen s temperamentem a je poměrně stálý, mění se jenom nepatrně. Jedná se o charakteristické způsoby, jimiž vnímáme, zapamatováváme si informace, myslíme, řešíme problémy, rozhodujeme se. Vyvíjí se z vrozeného základu, ale obohacují se a proměňují během našeho života jak v důsledku záměrných vlivů, tak bezděčně. Své styly učení si zpravidla neuvědomujeme. Jeví se nám jako postupy samozřejmé a běžné. Diagnostiky stylů učení jsou velmi užitečné pro individualizované zásahy do průběhu učení, pro volbu adekvátních strategií, výběr vhodných podmínek, prostředí a pomůcek pro učení dětí.

Příklady stylů učení:

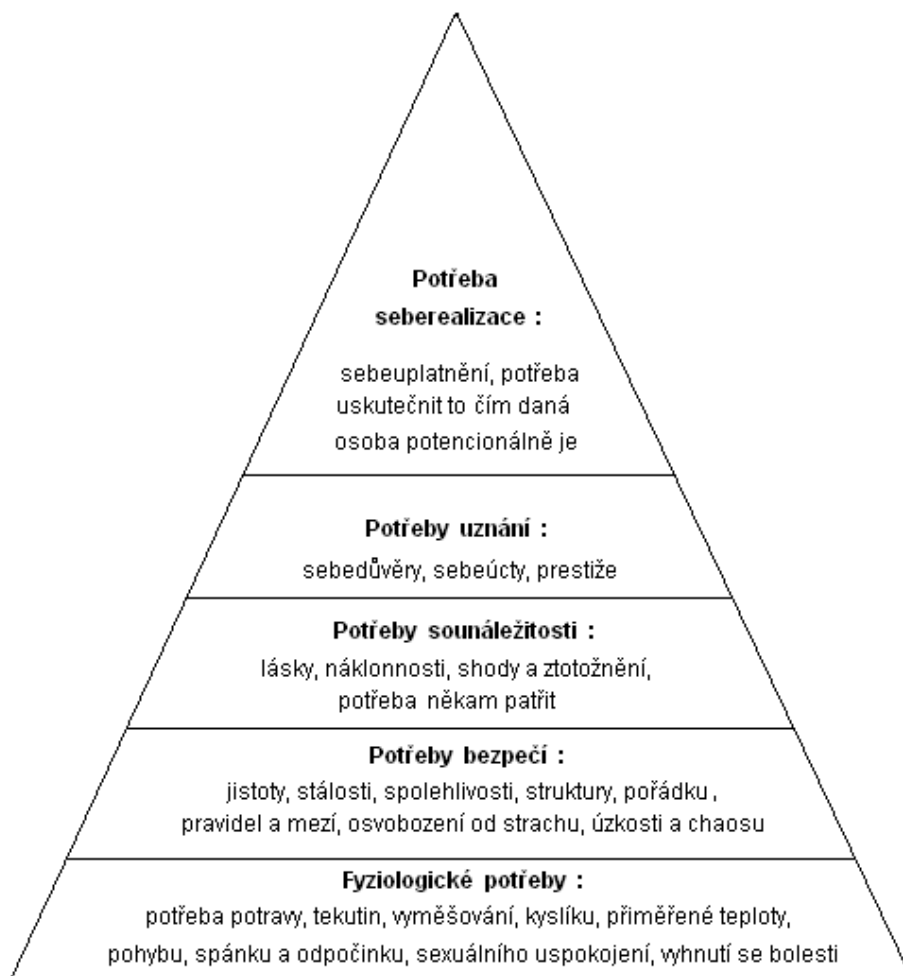
- aktivní – pasivní,
- závislý – nezávislý,
- rychlý – pomalý,
- flexibilní – rigidní,
- konkrétní – abstraktní,
- s pevným řádem – nahodilý až chaotický,
- orientovaný na proces – orientovaný na výsledek,
- hlasitý – tichý.

(Krejčová, V.,Kargerová, J. Začít spolu. 2003, s 38-39).

3.3 Potřeby dítěte a individualizace

Vzdělávací program Začít spolu preferuje zařazení individuální výuky založené na individuální pomoci učitele jednotlivým žákům. Jedná se o klíčovou součást efektivního vyučování a odborné pomoci, při níž dochází k poznatku schopností, motivaci a na základě znalostí potřeb dítěte mladšího školního věku, které vycházejí z nejznámější klasifikace potřeb člověka, „Maslowovi hierarchie všeobecných lidských potřeb“, i individuálních potřeb dítěte. Neuspokojování potřeb dítěte vede k negativním citovým prožitkům – frustraci a v případě dlouhodobého neuspokojování potřeb až k deprivaci dítěte. Každé dítě má individuální způsob uspokojování svých základních potřeb. Jejich uspokojování je nezbytným předpokladem zdraví a pocitu pohody.

Obrázek 1: Maslowův model přirozených lidských potřeb

Zdroj: KREJČOVÁ, KARGEROVÁ, Začít spolu, 2003, s.34

3.4 Dědičnost a individualizace

Zděděné psychické vlastnosti (především temperament) bývají často proměnnou, která se podílí na vytváření jedinečnosti každého dítěte. Temperament je možné nalézt v mimice, gestikulaci, řeči, chůzi a průběhu komplexní činnosti jako je hra, práce, učení nebo komunikace. Dítě pracuje buď rychle, plynule, rytmicky nebo naopak pomalu a nepravidelně. Různé kombinace znaků temperamentu vytvářejí pro každého jedince dispozice k ustáleným způsobům jednání a charakteristickým reakcím.

Kategorie temperamentu podle S.Saifera :

- **Úroveň aktivity:** Děti se odlišují v míře aktivity. Některé jsou často velmi aktivní a zdá se, že mají neomezené množství energie. U jiných dětí je úroveň aktivity nízká.
- **Biologické rytmy a jejich pravidelnost:** Jedná se o režim týkající se spánku, jídla, vykonávání biologických potřeb a hygieny. Děti se odlišují mírou pravidelnosti biologických rytmů.
- **Otevřenost či uzavřenost:** Některé děti mají problém seznamovat se s novými lidmi a věcmi, jiné jsou mnohem přístupnější a tyto potíže nemají.
- **Přizpůsobivost:** Některé děti se rychle adaptují na změny ve svém denním rozvrhu, přizpůsobí se novým situacím snadno a jiným to trvá déle, mají s přizpůsobením potíže.
- **Intenzita reakcí:** Děti se liší v intenzitě vyjadřování svých pocitů týkajících se příjemných a nepříjemných situací; některé vyjadřují své pocity mírně, nenápadně, jiné naopak bouřlivě, s velkou intenzitou.
- **Nálada:** Děti se liší v tom, jak často projevují špatnou nebo dobrou náladu, v rychlosti střídání nálad, v trvalosti téhož náladového rozpoložení.
- **Vytrvalost:** Některé děti se při provádění určité činnosti často vzdávají, zejména setkají-li se s nějakou překážkou; jiné děti jsou vytrvalé, pokračují i v případě, že se setkají s problémem.
- **Rozptýlenost:** Rozdíly mezi dětmi existují také v tom, jak snadno se nechají při výkonu určité činnosti rozptýlit jinými podněty.
- **Citlivost, senzorický práh:** Děti se liší v citlivosti vnímání různých stimulů, jako např. jasného světla, hlasitých zvuků, dotyků, teplotních rozdílů či vnitřní nepohody.

3.5 Vnitřní biologické předpoklady a individualizace

Vrozené dispozice a vlohy

Intelligence je soubor mnoha schopností, které dítě uplatňuje při řešení situací každodenního života.

Tab.2: Teorie rozmanitých inteligencí H.Gardnera :

Typ inteligence	Charakteristika	Potřeby a záliby
verbální	schopnost ovládnout a obsáhnout všechny stránky jazyka	čtení, psaní, vyprávění příběhů, slovní hry, rozhovory
logicko-matematická	schopnost uvažovat logicky, systematicky, vědecky	manipulace s předměty, bádání, pokusy, řešení logických skládanek, hlavolamů, technické zájmy
prostorová	schopnost přesně postřehnout, pochopit, uložit do paměti a vybavit si tvary, uspořádání předmětů v prostoru, schopnost orientace v prostoru	modelářství, návrhářství, vizuální znázorňování, skládačky, ilustrované knihy, návštěvy muzeí výtvarného umění
hudební	schopnost porozumět rytmickým a intonačním modelům hudby, kvalitám tónů a zvuků, schopnost pamatovat si informace ve zvukové podobě	zpívání, pískání, broukání, vyťukávání rytmu, prozpěvování během dne, poslech hudby, hra na hudební nástroj
tělesně-kinestetická	schopnost velice obratně používat svého těla jak pro sebevyjádření, tak pro činnosti zaměřené k určitému cíli (sport, herectví), schopnost dovedně zacházet s předměty	tanec, běhání, skákání, hraní rolí, dramatické umění, aktivní fyzické zapojení do činností, dotykové zkušenosti, sportovní hry
interpersonální	schopnost všimnout si chování a pocitů jiných lidí, rozpoznat a chápat rozdíly v jejich temperamentu, schopnostech, pohnutkách a náladách	vedení, organizování, shromažďování, návštěva společenských akcí, kolektivní hry, týmová práce, přátelské rozhovory
intrapersonální	schopnost rozvíjet a ovládat vlastní pocity a prožitky, porozumění svému vlastnímu já	meditování, snění, klid na samostatné uvažování a plánování, nezávislost, vyhraněnost názorů
přírodní	schopnost vnímat změny v přírodě, zvýšená citlivost k percepci přírodních jevů a schopnost učit se z nich	pobyt v přírodě, chov zvířat a pěstování rostlin, sledování literatury a filmů s přírodovědnou tematikou

Zdroj: KREJČOVÁ, KARGEROVÁ, Začít spolu, 2003, s.40

Při plánování činností je důležité zjistit, aby činnosti dětem nabízené byly rozmanité a pokrývali všechny typy inteligencí. Podle MUDr. Františka Koukolíka :., *Cílem učitele by mělo být rozvíjení těchto druhů inteligence, které dítě má, nikoliv nátlak ve směru, kde dítěti talent chybí. Pak může dítě přijít i o to, co má.*“

(Krejčová,V.,Kargerová, J. Začít spolu.2003,s 43).

Program „ Začít spolu“ si je vědom rizik, jež jsou spojena s předčasným nebo povrchním zařazením dítěte do určité diagnostické škatulky. Úkolem základního (obecného) vzdělávání je nechat pro dítě otevřené všechny cesty a předčasně některé z nich neuzavírat a zároveň umožnit dítěti získat pozitivní zkušenost s institucionalizovanou výchovou a vzděláním. Jednou z možností, jak zajistit tento předpoklad, je umožnit dětem volbu z rozmanitých činností. Rozmanitost je spatřována v tom, že činnosti, které jsou dětem nabízeny, odrážejí různé typy inteligencí a tím umožňují dětem pracovat podle jejich dominantního učebního stylu. Prostředí, v němž se dítě cítí oceňované a sebejisté, ho pak nabídne k činnostem, které by si z počátku nevybralo, třeba právě proto, že se mu zdály obtížné. Je dbáno na to, aby hry a činnosti, které jsou pro děti připravovány, rozvíjely všechny typy inteligencí, aby nabídka, z níž si každé dítě vybírá činnost, která ho zajímá, odpovídala jeho schopnostem a možnostem.

Vlivy působící během těhotenství a porodu

Program „ Začít spolu“ respektuje jedinečnost dítěte. Stěžejním východiskem programu je inkluzivní vzdělávání, tedy společné vzdělávání pro všechny děti bez ohledu na jejich etnickou a náboženskou příslušnost a úroveň schopností. Všechny děti mají právo na rovný přístup ke vzdělávání a demokratická společnost počítá s aktivní účastí všech svých členů. Děti se zdravotním postižením i jinými specifickými schopnostmi a rysy jsou součástí přirozeného světa. A proto patří, v co nejširší míře, do běžné školy. Děti se zdravotním postižením by měly mít takové příležitosti ke vzdělání, které by měly automaticky, kdyby jejich postižení neexistovalo. Zdravotní postižení, etnická a náboženská příslušnost je něco, co dítě má nebo prožívá, ne to, čím dítě je. Inkluzivní vzdělávání učí děti toleranci a akceptaci individuálních rozdílů. Vzdělávací přístupy, které jsou dětem se zdravotním postižením či jinými specifickými potřebami nabízeny ve specifických školách, mohou při dostatečné podpoře nabízet i běžné školy. Děti se zdravotním postižením nebo odlišnou etnickou či náboženskou příslušností se rozvíjejí po všech stránkách nejlépe, pokud mohou být se svými

ostatními vrstevníky. Program Začít spolu učí děti pomáhaní si a respektu jednoho k druhému.

Vlivy přispívající ke vzniku vrozené vývojové vady :

- mutace genů
- záření
- mechanické vlivy
- hypoxie
- infekce
- aberace chromozomů
- drogy, alkohol, kouření
- špatná výživa
- hormony
- EPH gestóza
- chemické látky, léky

4 ŠKOLA S POGRAMEN „ZAČÍT SPOLU“

4.1 Působení školy

Škola s výchovně vzdělávacím programem „Začít spolu“ je součástí života, vzdělání je považováno za celoživotní proces. Studium je názorné, smysluplné i zábavné a jeho hlavní aktéři prožívají všechny tyto roviny již v jeho průběhu. Škola se stává pomocníkem dítěte v jeho vývoji, prostorem pro všestrannou kultivaci jeho osobnosti, vytváří příležitosti pro dosažení osobního maxima každého dítěte. Důraz je kladen na úctu k dítěti, respekt a důvěru, orientaci na jeho vnitřní aktivitu, tvořivé síly, vlastní prožitky a zkušenosti. Namísto školy direktivní, manipulativní a autoritativní, založené na drilu, vnější kontrole a donucování, prosazuje model školy osobnostně rozvíjející, založené na komunikativním přístupu, partnerství a spolupráci.

Kurikulum podporuje rozmanitost a odlišnost, směřuje k rozvoji individuálních schopností dětí a pozitivního vztahu k učení. Zohledňuje potřeby a požadavky společnosti, v níž žijeme, reagujeme na existenci rozmanitých kultur a vede k jejich respektování.

Na rozhodování o obsahu vzdělávání se podílejí všichni na vzdělávání zainteresovaní odborníci, pedagogové, rodiče, děti. Obsah vzdělávání programu „Začít spolu“ vychází ze zájmů a potřeb dětí.

Ve třídách s programem „Začít spolu“ je vytvořeno klima, které je možno charakterizovat jako cílevědomé, orientované na úlohy, uvolněné, vřelé, podporující žáky a se smyslem pro pořádek. Takové klima napomáhá procesu učení, udržuje kladné postoje žáků k výuce a také k jejich vnitřní motivaci. Sami žáci a jejich učení mají velký význam pro vytváření příznivého klimatu. Třídy s programem „Začít spolu“ mají také odlišné materiální i sociální prostředí. Výchova a vzdělávání je zaměřeno na dítě a proto nezbytnou podmínkou realizace je podnětné prostředí, které obsahuje spoustu materiálního vybavení jako jsou knihy, encyklopedie, manipulativa a PC. Jde o prostředí s důvěrou mezi učitelem a žáky, která navozuje bezpečí, má zásadní vliv na motivaci žáků a jejich postoj k učení, nezaujatost, svobodomyšlnost, partnerství, kamarádství, sebeuplatnění, pocit osobní důležitosti a efektivní spolupráce s ostatními.

Stěny třídy jsou maximálně využity k prezentaci výsledků individuální, skupinové i společné práce dětí. Při vstupu do třídy je tak patrné o čem se děti učí a která témata

zpracovávají. Takto doplněné prostředí poskytuje spoustu podnětů k nezáměrnému učení. Děti mají neustále na očích produkty vlastní práce i práce druhých.

4.2 Sociální prostředí

Program „Začít spolu“ vytváří velký prostor pro zabezpečení podmínek, umožňujících motivovat děti k vhodnému chování tím, že jsou minimalizovány dovedným vyučováním příčiny nevhodného chování, jako je nuda, dlouhotrvající duševní námaha, neschopnost splnit zadaný úkol, projevy sociálního chování, nízká sebedůvěra žáka vzhledem ke školní práci, problémy v emoční oblasti, špatné postoje. Akceptující prostředí naplněné tolerancí a vzájemným respektem nevznikne ve třídě automaticky. Je nutné o něj usilovat, systematicky jej budovat.

Program „Začít spolu“ očekává, že děti budou spolurozhodovat o záležitostech třídy a budou schopny nést odpovědnost za své chování. K tomu napomáhá jedna ze strategií, která je považována za velmi účinný prostředek formování sociálního prostředí a která je využívána jako samozřejmá součást každodenní práce s dětmi na základní škole. Jedná se o existenci společně vytvořených pravidel a jejich respektování. Pravidla jsou formulována do podoby třídní úmluvy. Tím, že se děti podílejí na vytváření pravidel, rozumí dobře jejich významu a důležitosti. Pravidla se přepíší na velký arch papíru a vyvěsí na viditelném místě ve třídě. Jsou psána dětskou a pozitivní formulací. Za důležité je považována skutečnost, že si je děti samy odhlasovaly. Pokud si děti pravidla formulují samy, cítí se jejich dodržováním mnohem odpovědnější a jsou více motivovány k jejich respektování. V případě přestupků proti společně daným pravidlům jsou děti často schopné tyto situace řešit samy bez pomoci učitele. Takto stanovená pravidla nahrazují neustálé vnější ukázkování dětí pedagogem a nabízejí prostor pro rozvoj jejich sebekázně a sebekontroly.

4.3 Materiální prostředí

Mezi podmínky, které příznivě ovlivňují kvalitu poskytovaného vzdělávání patří také materiální prostředí. To je přirozeným a nezbytným předpokladem realizace efektivního vzdělávání. V programu „Začít spolu“ jsou třídy a herny uspořádány a členěny do menších pracovních koutků. Tyto koutky jsou různě technicky zaměřeny a vybaveny tak, aby stimulovaly děti aktivitě, hře a práci. Pracovní koutky jsou označovány názvem „centra aktivit“.

V centrech aktivit se děti učí přímou zkušeností. Mají v nich prostor pro hru, experimentování, manipulaci a práci s různými předměty a materiály. Poskytují

prostor jak pro práci individuální, tak pro práci skupinovou. Děti se v nich učí i od sebe navzájem, nápodobou a pozorováním. Tím, že pracují v malých skupinách mohou spolu přirozeně komunikovat, řešit problémy, rozhodovat se, procvičovat si vyjadřovací schopnosti, učit se chápat a akceptovat rozdíly mezi lidmi. Jsou tak vedeny k samostatnosti a spolupráci.

Takto uspořádané prostředí třídy není ve školství ničím převratně novým. Východiskem byla reformní pedagogika dvacátých a třicátých let 20. století, jejíž zastánci se snažili pod vlivem nových objevů vývojové psychologie vytvořit dětem takové prostředí, které by umožňovalo činnostní učení. V takto uspořádaném prostředí přechází aktivita z učitele na dítě – na žáka. Žáci jsou hlavními aktéry svého vzdělávání.

I nejnovější poznatky o tom, jak se učí lidský mozek a jaké podmínky jsou pro efektivní učení nezbytné, podporují tento typ věcného uspořádání prostředí. Podle H. Gardena a jeho přístupu k chápání lidské inteligence, kterou člení do několika typů, je prostředí, které nabízí dětem možnost vybrat si typ činnosti, odpovídající jejich schopnostem, důležitým předpokladem jejich učení a rozvoje. V prostředí bohatém na podněty a činnosti má dítě možnost objevovat a rozvíjet svoje schopnosti mnohem intenzivněji a snáze, než je tomu v případě výuky, která se odehrává v lavicích.

Prostředí třídy rozčleněné do center aktivit není chápáno jako pouhé přestavení nábytku ve třídě. K tomu, aby bylo účelně využíváno, se učitelé museli naučit jinak koncipovat práci s dětmi. Hlavním úkolem učitele je připravit pro děti takové aktivity, které jim umožní v centrech pracovat samostatně a při nichž se naučí bez přímého vedení a neustálé kontroly, co je třeba. Úkoly připravené v centrech vycházejí z tématu projektu, který učitel v daném období s dětmi zpracovává. Do každého z center jsou připraveny úkoly jiné i různě obtížné. Děti si podle předem stanovených pravidel volí to centrum, v němž chtějí pracovat. S možností volby je samozřejmě spojena zodpovědnost za práci a splnění úkolů. Většinou se tak v průběhu jednoho týdne děti vystřídají ve všech centrech. Velkou výhodou takto organizované činnosti je, že děti mohou pracovat svým vlastním tempem, uplatňovat při řešení postupy odpovídající jejich učebnímu stylu.

Na prostorovém uspořádání třídy do center aktivit se podílí učitel společně s dětmi. Učební koutky jsou jasně ohraničené tak, aby v nich děti měly soukromí a bylo zřetelné ve kterém centru právě pracují. Nezapomíná se však přitom na bezpečnost dětí. Proto je užíván nízký, často regálový z obou stran otevřený nábytek, který umožňuje mít přehled o tom, co se v jednotlivých částech třídy děje. Učební koutky jsou označeny

názvy, počtem pracovních míst, popř.obrázky, symboly a pravidly pro práci v daném centru. Ve třídě jsou centra aktivit rozmístěna tak, aby se tichá centra např. centrum čtení, psaní, relaxace, nenacházela v bezprostřední blízkosti center hlučných, např.dramatizace, dílna, pokusy a objevy. Děti se tak nerušeně mohou soustředit na práci.

Centra aktivit na prvním stupni ZŠ :

- čtení
- psaní
- matematika a manipulativa
- ateliér
- pokusy a objevy
- relaxace

Materiální vybavení center aktivit :

Každé centrum je vybaveno dostatečným množstvím pomůcek pro práci celé skupiny dětí. Pomůcky jsou dětem dostupné, označené nápisem nebo obrázkem a uspořádané v otevřených nebo lehce přístupných skříňkách po celé třídě. Každé dítě si je může bez problému zapůjčit a zase vrátit na své místo. Jako pomůcek se využívají např. knihy, encyklopedie, různé přírodniny, odpadový materiál apod.

Prostor pro společnou práci :

Každá třída je vybavena prostorem pro společná setkání. Tento prostor je vybaven kobercem a polštářky, na kterých děti sedí. Je to velmi důležité místo, kde se všichni společně schází na počátku a na konci každého dne nebo podle potřeby v jeho průběhu. Zde si děti sdělují své zážitky, problémy, podělí se s ostatními o své radosti, starosti a životní příběhy. Probíhá zde sebehodnocení , hodnocení skupinové , a to vše velkou měrou přispívá ke stmelování dětského kolektivu.

5 ORGANIZACE VYUČOVÁNÍ

Vyučování v programu Začít spolu je organizováno prostřednictvím:

- **vyučovacích bloků**, které nemusí odpovídat běžné učební jednotce
- **tématických projektů**, které propojují jednotlivé předměty do logických celků s ohledem na globální vnímání světa

(Krejčová, V.,Kargerová,J. *Začít spolu*.2003,s 78)

Důležitým organizačním celkem je týden, ve kterém se děti na základě individuální volby vystřídají ve všech povinných činnostech center aktivit. Povinné úkoly vedou k získání kompetencí vycházející ze vzdělávacích standardů.

5.1 Kompetence

Práce žáků ve skupině :

- posiluje pozitivní vztah k učení
- podporuje tvořivost
- učí žáky plánovat, organizovat, vyhodnocovat jejich činnost
- klade důraz na čtení s porozuměním, práci s textem
- učí žáky vyhledávat, zpracovávat a používat potřebné informace v literatuře a na internetu
- navozuje situace, v nichž má žák radost z učení
- učí práci s chybou, rozvíjí sebehodnocení žáků
- učí trpělivosti

KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMU :

Práce žáků ve skupině :

- učí žáky nebát se problému, prakticky je řešit
- učí žáky algoritmu řešení problémů

- podporuje samostatnost, tvořivost a logické myšlení, ale současně i týmovou spolupráci při řešení problému
- předkládá takové úkoly, jejichž řešení vyžaduje znalosti z více oborů lidské činnosti, resp. vzdělávacích oblastí
- učí žáky dokázat obhájit si své řešení kompetence

KOMPETENCE KOMUNIKATIVNÍ :

Práce žáků ve skupině :

- rozvíjí komunikační dovednosti žáků v mateřském jazyce
- podporuje kritiku a sebekritiku
- učí žáky prezentovat své názory a myšlenky
- podporuje přátelskou komunikaci mezi žáky
- vyžaduje dodržování určených pravidel, umožňuje žákům podílet se na sestavování těchto pravidel
- učí žáky naslouchat druhým jako nezbytný prvek účinné mezilidské komunikace

KOMPETENCE SOCIÁLNÍ A PERSONÁLNÍ :

Práce žáků ve skupině :

- učí žáky pracovat v týmech, vnímat vzájemné odlišnosti
- rozvíjí schopnost žáků zastávat v týmu různé role
- učí žáky kriticky hodnotit práci v týmu, svoji práci v týmu i práci ostatních členů týmu
- podporuje vzájemnou pomoc žáků, vytváří situace, kdy se žáci vzájemně podporují
- upevňuje v žácích vědomí, že ve spolupráci lze lépe naplňovat osobní i společenské cíle
- podporuje integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

KOMPETENCE OBČANSKÉ :

Práce žáků ve skupině :

- učí žáky kamarádskému chování a poskytnutí požadované pomoci
- vede žáky k sebeúctě a k úctě k druhým lidem

KOMPETENCE PRACOVNÍ :

Práce žáků ve skupině :

- vytváří ve výuce podnětné a tvořivé pracovní prostředí, mění se pracovní podmínky, žáci jsou vedeni k adaptaci na nové pracovní podmínky
- pochvalou za odvedenou práci jsou žáci vedeni k pozitivnímu vztahu k práci
- žáci jsou důsledně vedeni k dodržování vymezených pravidel, ochraně zdraví a k plnění svých povinností

Typická je taková organizace činností, kdy se děti ve třídě mohou ve stejnou dobu zabývat různými činnostmi – možnost výběru, nefrontálnost, individuální pracovní tempo.

5.2 Vyučování v projektech

Vyučování v projektech vyplývá z integrovaného přístupu k učení, který je využíván vzdělávacím programem „Začít spolu“. Děti se v tomto systému práce učí přemýšlet v souvislostech, jsou vedeny k řešení komplexních problémů, spolupráci, získávání zkušeností vlastní praktickou činností. Je jim umožněno hlubší pochopení daného tématu a získání ucelených znalostí v dané problematice.. Východiskem vyučování v projektech, je společné téma, které si učitel s dětmi zvolí. Od něho se pak odvíjí konkrétní výukové postupy a vztahují se k němu vzdělávací standardy.

Kritéria pro výběr tématu : (Kovalíková 1995,Začít spolu, s.82)

- *Téma musí mít obsah související se skutečným světem a být v něm použitelné (téma má spojitost se světem žáků, má charakter „ zde a nyní“, má dopad na život každého žáka, přivádí žáka k poznání, má použití a hodnotu i mimo školu).*
- *Téma musí být realizovatelné ve třídě (téma umožňuje vytvořit si ve školní třídě prostředí a situace, jejichž účinky budou podobné těm, které zažíváme, jsme-li v situacích „reálných“).*

- *Téma a jeho realizace jsou přiměřené věku dětí.*
- *Téma musí stát za čas, který mu věnujeme.*
- *Téma je pojátkem mezi dílčími podtématy.*
- *Název tématu by měl děti „ chytit“.*

(Krejčová,V.,Kargerová,J.Začít spolu .2003,s 82)

Každé téma je rozpracováno do dílčích aplikačních úkolů, které jsou situovány do center aktivit ve třídě.

Při plánování aktivačních úkolů, respektuje učitel základní principy programu Začít spolu, jako je : Individualizace, Pedagogický konstruktivismus

Příprava aplikačních úkolů v rámci tématu vychází z poznatků o mnohočetné inteligenci člověka. Aplikační úkoly jsou vytvářeny ke každému typu inteligence dítěte, aby si každé dítě mohlo vybrat z široké nabídky, nejméně jeden úkol, který bude odpovídat jeho typu inteligence a při jehož plnění zažije úspěch.

Tematické projekty jsou nejčastěji týdenní a je v nich dbáno na zachování smysluplnosti úkolů.

5.3 Struktura dne ve třídách

V programu „ Začít spolu“ neexistuje jednotná „ organizační šablona“ pole níž se práce ve třídě odehrává. Přestávky a střídání práce s odpočinkem se rámcově řídí plánem vycházejícím ze struktury dne. Konkrétní struktura dne a délka jednotlivých aktivit se vždy řídí potřebami dětí a odvíjí se od tématu, kterým se zabývají. Přesto existují typy činností (organizačních forem), které využívají všichni učitelé, i když v různé míře a různém časovém rozložení.

Časové rozvržení dne na prvním stupni ZŠ :

Ranní kruh (asi 20 – 30 minut)

Ranním kruhem začíná školní den. Je to místo společného setkání všech. Odehrávají se zde různorodé aktivity, jako je vítání, sdělování zážitků z předešlého dne nebo víkend, informace o tom jak je momentálně cítíme, co nás trápí nebo těší. Poskytuje prostor pro zpívání a udržování určitých rituálů ve třídě. Dává prostor pro navození motivace k tématu, o kterém se budou děti učit a zjištění, co všechno již o daném tématu vědí a co by je dále zajímalo a chtěly se naučit. V ranním kruhu podáváme rovněž informace organizačního charakteru (co je na dnešní den plánováno, jaké

aktivity nás čekají a další důležité instrukce, které dětem dále umožní samostatně pracovat).

Společná práce (asi 60 – 90 minut)

Po ranním kruhu většinou následuje učení se „ triviu “. Pro děti je připraveno učivo z českého jazyka a matematiky, které si děti osvojují a procvičují formou různých didaktických her. Děti pracují samostatně nebo kooperativně ve dvojicích či malých skupinách. Připravené úkoly mohou být odstupňovány podle obtížnosti, od takových, které předpokládají zvládnutí základního učiva, až po úkoly nadstandardní. V této části dne se jedná o učební aktivity, v nichž celá třída pracuje na společném zadání. Práce dětí jsou shromažďovány v portfoliích.

Přestávka (asi 20 – 30 minut)

V době přestávky přichází do třídy asistent pedagoga, který děti vede k regeneraci a odpočinku formou aktivní relaxace (uvolnění energie dětí v prostorách školy pro tento účel přizpůsobených) nebo děti setrvávají ve třídě.

Práce v centrech aktivit (asi 60 – 90 minut)

po přestávce nastává práce dětí v centrech aktivit, Úlohy, které jsou pro děti v centrech připraveny, se vztahují k tématu projektu, který je v daném období řešen. Děti se rozejdou do center aktivit, v nichž samostatně pracují. Centrum si volí dle předem daných pravidel. Tato pravidla zajišťují podmínky k tomu, aby každé dítě mohlo v rámci tématického projektu projít všemi centry aktivit a řešit úlohy v nich připravené. Úlohy do center aktivit jsou zadávány většinou kooperativně, tedy tak, aby vedly děti ke spolupráci a vzájemné pomoci. Příprání v centrech aktivit nastává ve třídě situace, v níž se paralelně vedle sebe odehrávají různé činnosti. V tuto chvíli přechází učitel do role pozorovatele a pomocníka. využívá práce asistenta a společně sledují, jak se dětem daří. Radí tam, kde děti narazí na problém a nevědí, jak jej řešit. Tento čas poskytuje učiteli i asistentovi rovněž prostor pro individuální pomoc a poskytnutí péče dětem, které ji potřebují.

Závěrečný hodnotící kruh (asi 20 – 30 minut)

Školní den končí závěrečným hodnotícím kruhem, ve kterém se sejdou opět všichni. Děti zde prezentují výsledky své práce, hodnotí, co a jak se jim podařilo, nezdařilo a proč. Vzájemně si vyměňují zkušenosti, čímž se učí od sebe navzájem. Děti se učí reflektovat svoji vlastní práci a stanovují si cíle svého dalšího učení. Získávají prostor

pro zamyšlení nad tím, co se naučily a uvědomují si, že se naučily něco, co dříve nevěděly nebo neuměly. Využívá se také vzájemného hodnocení mezi dětmi.

Důležité je sebehodnocení, které je základní formou hodnocení. To je v závěrečném hodnotícím kruhu obohaceno zpětnou vazbou od ostatních členů skupiny, tedy i učitele a asistenta. Sebehodnocení vede dítě k větší samostatnosti a nezávislosti. Dává mu šanci uvědomit si vlastní kvality, silné i slabé stránky a poskytuje prostor pro vytváření reálného obrazu o sobě samotném. Sebehodnocení dětí provádí buď písemně za pomoci dotazníků nebo ústně. Na hodnocení se podílí i učitel a asistent.

5.4 Hodnocení

Hodnocení dětí je vždy spojeno s cílem vyučování tj. s cílovou kategorií, která je v podstatě základním kritériem každého hodnocení. Podle Bloomovi taxonomie cílů (B.S.Bloom, 1956) vycházíme z mnohostranného rozvoje osobnosti žáka a výukové cíle, které bychom měli u žáka rozvíjet, dělíme do tří oblastí :

– **Oblast znalostí** (*oblast kognitivní, poznávací*)

Cíle kognitivní (poznávací) zahrnují výkony vedoucí k rozvoji poznávacích procesů. Od žáků se požaduje : aby si zapamatovali a dokázali si vybavit určité informace, aby pomocí svých intelektuálních dovedností zjistili, určili či odvodili význam nějaké zkušenosti nebo informace, aby zařadili novou informaci do vztahů s předchozími poznatky apod.

– **Oblast dovedností** (*oblast psychomotorická, instrumentální*)

Cíle psychomotorické představují výkony, vedoucí od nejjednodušších k nejsložitějším řetězcům zručného a účelného chování, jako je např. házení, hraní fotbalu, tancování, plachtění, psaní, kreslení, hra na klavír, výslovnost cizího jazyka apod.

– **Oblast postojů**

Cíle afektivní představují převážně učení se určitým postupům, určitému chování a jednání, utváření postojů (často se o nich hovoří jako o cílech postojových).

(Kolář,Z., Šikulová, R.Hodnocení žáků.2005,s 27-28)

V programu „Začít spolu „jsou děti hodnoceny slovně od prvního do třetího ročníku jak umožňuje metodický pokyn vycházející ze současné školní legislativy.

Existuje celá řada postupů, požívaných pro hodnocení žáků.

Způsob hodnocení dítěte v programu „Začít spolu“ je ovlivňován individualizovaným přístupem. Učitel sleduje výkon dítěte a porovnává ho s jeho předchozími výkony. Toto hodnocení umožňuje učiteli a také dítěti samotnému sledovat kvalitu dílčích výkonů a zaznamenávat i drobné pokroky. V takovém to případě i slabší žák může získat pochvalu a zažít pocit úspěchu. Je podporována i důvěra dítěte ve vlastní síly, což má příznivý vliv na formování jeho sebehodnocení. Dítě je hodnoceno na individuální normě, kde se porovnává současný průběh, výsledky práce a chování. Každé dítě je porovnáváno se sebou samým. K realizaci takového hodnocení jsou využívány rozmanité metody sběru dat o dítěti, které jsou získávány pomocí pozorování, na jehož základě se zpracovávají písemné záznamy o dítěti.

Informace získávané pozorováním :

- informace o pokrocích dítěte pro dítě samotné
- informace o dětech pro jejich rodiče
- informace o kvalitě a výsledcích práce ve třídě
- poklady pro motivování dítěte
- podklady pro tvorbu individuálního vzdělávacího plánu
- podklady pro plánování výuky a pro přípravu tematických projektů

V záznamech z pozorování je použit popisný jazyk. Je zapsáno pouze to, co bylo doopravdy viděno. Nejedná se o vyhodnocování, ani interpretaci situace. Jde o stručný a jednoduchý záznam, který dokumentuje konkrétní aktivity a chování dítěte.

Při pozorování se využívají různé formy záznamů, např. slovní popis, záznamové pozorovací archy, fotodokumentace a záznamy na diktafon.

Písemné záznamy o dítěti s výsledky dětských prací shromažďovaných v portfoliu dítěte slouží jako podkladový materiál pro stanovení jeho vzdělávacích cílů, ať už ve formě individuálního vzdělávacího plánu nebo smluv o dosažení cíle. Důležitý je rovněž fakt, že poskytování zpětné vazby není jen výsadním právem učitele, ale že na svém hodnocení participují samy děti, které se sebehodnotí, a jejich rodiče.

Ale i ve třídách s programem „Začít spolu“ je možné využívat hodnocení klasifikace známkou, pokud slovní hodnocení dítěte nemotivuje nebo zejména z důvodu přání rodičů, pro něž je tradice známkování silná. Názor rodičů není možné ignorovat, jelikož rodiče žáků jsou partnery a jsou respektováni. V takovém případě je dítě hodnoceno

oběma formami. Na vysvědčení dostává formuláře dva – jeden se známkami a druhý se slovním hodnocením.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VLASTNÍ ČINNOST NA PRACOVIŠTI

6.1 Průběh dne s programem „Začít spolu“ v první třídě základní školy.

Ranní kruh (asi 20 - 30 minut)

Každé ráno se začíná v kruhu na koberci. Jedná se o drobný rituál, při kterém se děti navzájem vítají, sdělují si zážitky z předešlého dne, co zajímavého prožily, na co se ten den těší. Je to místo, kde si děti sdělují i své problémy, které se společně řeší. Význam ranního kruhu je v tom, že se děti učí pozorně naslouchat jeden druhému a nevstupují do řeči ostatním. Součástí ranního kruhu je čtení dopisu. Dopis se požívá k motivaci, k předání nových informací, k procvičování čtenářských dovedností, k výkladu nového učiva, k opakování znalostí. Dopis je napsaný na interaktivní tabuli, na které se dále pracuje s textem dopisu. Po přečtení dopisu a kontrole čtení s porozumění následuje práce s textem. V dopisu vyhledáváme známá i neznámá písmenka (dnešní neznámé písmenko je R) a slova, počítáme je. Vyhledáváme slova s určitým počtem hlásek. Pracujeme s datem. Tvoříme příklady, porovnáváme čísla.

Společná práce (asi 60 – 90 minut)

Po ranním kruhu následuje učení se „triviu“. Pro děti je připraveno učivo z matematiky, českého jazyka. Děti čtou, píší a zpívají. Výuka probíhá podle potřeb žáků klasickou frontální metodou nebo jsou využity didaktické hry. Děti mohou pracovat samostatně, ve dvojicích nebo ve skupinách podle potřeby. V rámci těchto učebních aktivit pracuje třída na společném zadání.

Děti se seznamují s novým písmenkem pomoci přečtení písmenkové pohádky. Většinou se používá i dramatizace. Po vyvození písmenka vždy následuje jeho zápis. Předcházejí mu uvolňovací cviky. K osvojení a procvičení každého písmenka děti používají tabulku nebo písanku a pracovní list. Děti si samy píší nebo kreslí na papír všechna slova, která začínají novou hláskou. Na závěr všechna slova spočítají a počet zapíší na papír. Pak se společně napsaná slova kontrolují. Nechybí slova jako krk, srdce, ruka, ruce, trup, prsty, ramena.

V matematice se procvičují početní operace do deset Celý den děti provází píseň : „Hlava, ramena, kolena, palce, kolena, palce, kolena palce, hlava, ramena, kolena palce, oči, uši, pusa, nos.““ Tato píseň slouží pro nácvik uvědomění si tělesného schématu a ukazování částí těla. A dále píseň : „ Ruce vzhůru“, která slouží dětem k relaxaci.

Přestávka (asi 20 – 30 minut)

Přestávky slouží dětem i učitelům k odpočinku a regeneraci sil. Děti mohou setrvat ve třídě nebo uvolnit svou energii v prostorách školy pro tento účel přizpůsobených.

Děti rády odpočívají v tanečním sálu, kde jsou pro ně připraveny žíněnky. Mohou zde relaxovat při hudbě.

Práce v centrech aktivit (asi 60 – 90 minut)

Druhá část vyučování bývá volnější, obsahuje činnosti, při kterých si děti upevňují a procvičují učivo, ale je zde i dostatečný prostor pro týmové úkoly.

Pracovní prostor ve třídě je rozdělen do pěti pracovních center (matematické, čtení a psaní, pokusy a objevy, výtvarný ateliér, kostičky – procvičování a opakování). Děti jsou rozmístěny do jednotlivých center a v nich řeší zadané úkoly ve skupině nebo samostatně. Mohou se rozhodnout, do kterého centra půjdou, podmínkou však je, že během jednoho týdne musí navštívit každé z nich.

Doba práce v centrech aktivit je doba, kdy se ve třídě odehrávají ve stejný čas různé činnosti. Učitelka pozoruje, usměrňuje a pomáhá. Právě teď je ideální doba pro péči a pomoc dětem, které to v daný okamžik nejvíce potřebují. Úkoly v centrech jsou zadány tak, aby vedly k opakování probraného učiva a zároveň děti směřovaly ke spolupráci a vzájemné pomoci.

Pracovní centrum - čtení a psaní

Zde je pro žáky připraven pracovní list, na kterém je nakreslena lidská postava. Na druhém pracovním listě jsou napsány části těla : hlava, krk, horní končetina, trup, dolní končetina, oči, nos, pusa, ramena, ruce, prsty. Úkolem dětí je : rozstříhat pracovní list, kde jsou jednotlivé části těla a přiřadit je k nakreslené postavě . Po přiřazení a nalepení názvů na pracovní list, tyto názvy děti přepíší na volný řádek pracovního listu.

Pracovní centrum - procvičování

Zde si děti mohou společně vytvářet tvary písmen z různých materiálů, např.: ze silné vlny, provázku, plastových víček, přírodnin, modelíny. Dále si zde děti mohou

z dostatečného množství kartiček s písmenky, které jsou uloženy v krabici, sestavovat slova a věty.

Pracovní centrum – výtvarný kroužek

Zde je pro děti připraven velký arch papíru. Děti si vyberou nejmenšího ze skupiny a obkreslí jeho postavu na papír. Tím si vytvoří obrys postavy. Jejich dalším úkolem je dokreslit postavu, zakreslit a označit cedulkami, které si samy vyrobí, všechny části postavy.

Pracovní centrum – pokusy a objevy

Děti milují překvapení. Zde se používá např.: „Pytel plný překvapení“

K danému tématu jsou zde uloženy napodobeniny některých lidských orgánů, např.: srdce, plíce, ledviny, žaludek, ruka, o kterých si děti vyprávěli v rámci výuky prvouky. Jednotlivé lidské orgány jsou součástí modelu člověka, který musí děti složit.

Pracovní centrum – matematiky

Děti zde na pracovním listě provádějí pracovní operace. Jednotlivé části pracovního listu vybarvují a pak z těchto částí společně skládají obrázky dětské postavy.

Závěrečný hodnotící kruh (asi 20 – 30 minut)

Děti i učitelka se opět schází v kruhu na koberci. Děti hodnotí, co se jim během dne podařilo, nezdařilo a proč. Učí se hodnotit svoji práci. Prostor je vyhrazen také pro sdílení dojmů a zážitků, ocenění své práce i práce ostatních a vzájemné pochvaly.

6.2 Zhodnocení vlastní činnosti

Práce učitele :

Učitel zvládá řízení a organizaci výuky – vede výuku podle připravovaného plánu, zároveň reaguje na vývoj situace a na potřeby a možnosti žáků, neztrácí však zaměření na stanovené cíle, efektivně využívá čas.

Využívá spektrum výukových metod s ohledem na výukové cíle a potřeby a možnosti žáků.

Individualizuje podporu učebním procesům žáků s ohledem na jejich možnosti (např.diferencuje učivo a nároky, respektuje individuální tempo učení, modifikuje metody práce, kritéria a způsoby hodnocení). Rozvíjí vnitřní motivaci žáků k učení – vzbuzuje zvědavost, zájem o učení a poznávání nových věcí. Indikátor : klade zajímavé

a otevřené otázky, předkládá problémy k řešení, propojuje učební situace s reálným životem. Vytváří učební situace vyžadující spolupráci žáků, podle potřeby využívá i postupů samostatného učení.

Podporuje aktivní učení žáků tak, že :

- využívá dosavadních znalostí, představ a zkušeností žáků při jejich učení
- nastoluje problémové učební situace
- vede žáky k porozumění informacím z rozličných zdrojů
- učí žáky efektivním strategiím vlastního učení
- vytváří příležitosti k přemýšlení, ke konfrontaci různých názorů
- vede žáky k samostatnému vyjadřování porozumění tématu

ZÁVĚR

Ve vzdělávacím programu „Začít spolu“ se vycházíme z přirozené touhy a potřeby dětí poznávat svět, učit se a experimentovat. Vytváříme takové učební prostředí, v němž mají děti možnost učit se na základě přímých zkušeností, prostřednictvím vlastní činnosti.

Klade se důraz především na úctu k dítěti, respekt a důvěru v něj, vyučování se orientuje na jeho aktivitu vnější i vnitřní. Svým zaměřením vzdělávacích metod na dítě formuje jeho osobnost. Na formování osobnosti dítěte v programu „Začít spolu“ se také podílí osobnost učitele a jeho osobnostní kvality.

Program „Začít spolu“ dává velký prostor pro rozvoj profesních kompetencí i lidských kvalit učitele. Podporuje přístup učitele k dítěti jako k osobnosti. Umožňuje mu s dítětem navázat individuální kontakt a tím zajistit, že dítě bude schopno podávat v takovém prostředí optimální výkon, který dítěti přinese pocit úspěchu a motivaci k další činnosti. Posiluje důvěru dítěte ve vlastní síly a tím mu pomáhá formovat jeho sebehodnocení.

V podnětném prostředí dítě snáze objevuje a rozvíjí své schopnosti a získává všechny důležité kompetence. Učí se samostatnosti, spolupráci, akceptovat rozdíly, přirozeně komunikovat, rozhodovat se a řešit problémy. Je vedeno k zodpovědnosti za práci a plnění úkolů, které jsou vytvářeny ke každému typu inteligence. Tímto způsobem je zajišťováno prožívání úspěchu při jejich plnění a motivace k další činnosti.

Učitel si je vědom toho, že se děti nejlépe učí prostřednictvím vlastní praktické činnosti a na ni navazující reflexe, proto věnuje maximum času samostatným aktivitám dětí, individuálním i skupinovým. V takových okamžicích přechází do role pomocníka a pozorovatele. Klade dětem otázky a staví před ně podnětné problémy. V souladu s konstruktivistickým přístupem si je vědom, že k rozvoji myšlení dítěte dochází tehdy, jsou-li konkrétní manipulativní aktivity postupně zvnitřňovány. Poskytuje dítěti prostor pro reflexi..

Učitel vede děti k sebereflexi, vytváří takové prostředí a podmínky, aby děti byly schopné zamýšlet se nad sebou, nad svou osobností, nad svými činy, myšlenkami, postoji, city, nad vlastním chováním a rozhodováním v určitých situacích. Cílem je sebehodnocení, sebekázeň, sebekontrola samostatné rozhodování. Případné problémy jsou řešeny za přítomnosti rodičů, dítěte a učitele. Dítě si zvyká, že rodiče

jsou součástí jeho vzdělávání a tím dochází k posilování vztahů a důvěry mezi rodiči a dítětem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BERAN, V., a kol. *Učím s radostí*. Praha, Agentura Strom, 2003.
ISBN 80-86106-09-8.
- DRAPELA, V.,J. *Přehled teorií osobnost*. Praha : Portál, 1997.ISBN 80-7178-134-7.
- FARKOVÁ, M. *Úvod do psychologie*. Praha : VŠ.J.A.KOMENSKÉHO, 2002.
- KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ,, R. *Hodnocení žáků*. Grada Publishing,a.s., 2005.
ISBN 80-247-0885-X.
- KREISLOVÁ, Z. *Krok za krokem 1.třídou*. Praha: Grada Publishing, a.s.,2008.
ISBN 978-80-247-2038-8.
- KREJČÍŘOVÁ, V., KARGEROVÁ, J. *Začít spolu*. Praha: Portál, 2003. ISBN
80-7178-695-0.
- KROPÍKOVÁ, O. *Mezinárodní standardy kvality pedagogické práce*. Praha:
Step by Step ČR,o.s.,2002. ISBN 1-931654-009.
- STARÁ, J., a kol. *Slovní hodnocení na I.stupni ZŠ*. Praha: Dr.Josef Raabe, s.r.o.,
2006. ISBN 80-86307-28-X.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004.
ISBN 80-7178-802-3.

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Seznam obrázků

Obrázek 1: Maslowův model přirozených lidských potřeb27

Seznam tabulek

Tabulka 1: Srovnání dvou přístupů ve vyučování 16-17

Tabulka 2: Teorie rozmanitých inteligencí H.Gardnera.....29

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kamila Solarová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Formování osobnosti dítěte v programu „Začít spolu“

Rok: 2013

Počet stran textu bez příloh: 42

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Marie Vacínová Csc.